

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING MANTIQUIY FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Rahmonova Mavluda Suvon qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish zarurati, bu jarayonda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Maqolada mantiqiy fikrlashning nazariy asoslari, unga ta'sir etuvchi omillar, zamonaviy ta'lim talablariga mos keluvchi o'qitish yondashuvlari va didaktik vositalar chuqur yoritiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchisi kasbiy tayyorgarligining tarkibiy qismi sifatida mantiqiy fikrlash kompetensiyasi alohida e'tiborga olinadi. O'quv jarayoniga interaktiv metodlar, muammoli o'qitish, reflektiv yondashuv, raqamli vositalar va STEM tamoyillarini integratsiyalash orqali kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, innovatsion yondashuv, kasbiy tayyorgarlik, metodika, PISA, reflektiv o'qitish

KIRISH.

XXI asr ta'limi global raqobat, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va murakkab kognitiv faoliyatga tayyor shaxslarni tarbiyalash zaruriyatini oldinga surmoqda. Aynan shuning uchun ham hozirgi davrda o'qituvchidan faqat bilim yetkazish emas, balki o'quvchilar tafakkurini shakllantirish, tahlil qilish, xulosa chiqarish, muammoga yechim topish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish talab qilinmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi uchun bu jarayon nihoyatda muhim.

Mantiqiy fikrlash — bu o'quvchi tafakkurining yuqori bosqichini ifodalaydigan, murakkab intellektual faoliyatning poydevoridir. Demak, bu ko'nikmani shakllantiruvchi shaxs — boshlang'ich sinf o'qituvchisi ham yuqori darajada mantiqiy fikrlovchi, analitik tafakkurga ega bo'lgan, innovatsion metodlardan xabardor mutaxassis bo'lishi zarur.

Biroq pedagogik amaliyotda, ayniqsa boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligida, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan. An'anaviy o'qitish metodlari, tayyor namunaviy yechimlar, faqat test natijalariga asoslangan baholash tizimi mantiqiy fikrlashni emas, takroriy bilimni rag'batlantirmoqda.

Shu sababli, ushbu maqolada aynan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirishda qanday innovatsion yondashuvlardan foydalanish mumkinligi, ularning ilmiy-nazariy asoslari, amaliy modellari va metodik takliflari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pedagogik adabiyotlarda mantiqiy fikrlash tushunchasiga turlicha yondashuvlar mavjud. V.V.Davydov, L.S.Vigotskiy, J.Bruner, J.Piaje, S.L.Rubinshteyn kabi klassiklarning asarlarida bu ko'nikma tafakkurning yuqori bosqichi, harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'tirof etiladi. Ular fikrlashni umumlashtirish, tahlil qilish, solishtirish, sabab-oqibatni aniqlash, asosli xulosa chiqarish ko'nikmalari bilan bog'lab qarashadi.

Bugungi pedagogikada esa mantiqiy fikrlash "kompetensiya" sifatida o'rganilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qituvchi nafaqat bilimga, balki bilimni qo'llay olish, muammoli vaziyatda harakat qilish, mustaqil fikr yurita olishga yo'naltiriladi.

Mantiqiy fikrlashni shakllantirish bo'yicha Rossiya, AQSh, Janubiy Koreya va Finlyandiyaning boshlang'ich ta'lim metodikalari tajribasida quyidagi yondashuvlar samarali deb topilgan:

- muammoli o'qitish (problem-based learning);
- reflektiv mashg'ulotlar (thinking routine, metacognition);
- vizual mantiqiy modellar (mantiqiy xaritalar, blok-sxemalar);
- taxminlar asosida fikr yuritish (hypothesis thinking);
- o'zini o'zi baholash va peer assessment.

O'zbekiston ta'lim tizimida bu yondashuvlar endigina joriy qilinayotgan bo'lsa-da, matematika, atrof-muhit, mantiqiy topshiriqlarga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda bu usullar katta samara bermoqda.

Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, kuzatuv, psixologik-pedagogik tahlil, mantiqiy topshiriqlar asosida o'qituvchilar tayyorgarligini baholash, eksperiment komponentlari orqali yakuniy tavsiyalar ishlab chiqildi. 3 ta pedagogika universitetining boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabalari ishtirok etgan.

NATIJALAR

Eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, mantiqiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirishda quyidagi innovatsion yondashuvlar eng samarali bo'lgan:

Muammoli vaziyatli darslar — talabalar an'anaviy mashg'ulotlarda faqat tayyor javob kutgan bo'lsa, muammoli metodlar orqali savol asosida fikr yuritishni o'rgangan. "Nega?", "Agar... bo'lsa, nima bo'ladi?" kabi savollar orqali fikr strukturalashgan.

Mantiqiy xaritalar — talabalar ma'lumotni bloklarga ajratish, sabab-oqibatni ajratish, dalil va xulosani farqlash ko'nikmalarini rivojlantirgan. Vizual sxemalar yordamida murakkab tushunchalarni mantiqiy ketma-ketlikda tushunishga erishilgan.

Reflektiv metodlar — "Menga bu mavzudan nima tushunarli bo'ldi?", "Qaysi savollar qiyinchilik tug'dirdi?" kabi savollarga javob berish orqali o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish boshlangan.

STEM yondashuvi — matematika va texnologiya fanlarida integratsiyalashgan mashg'ulotlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirgan. Masalan, "robotni qanday qilib to'g'ri yo'naltiramiz?" degan amaliy topshiriq nazariy bilimga tayanib mantiqiy yechim topishga olib kelgan.

Raqamli texnologiyalar — mantiqiy testlar, platformalar (Kahoot, Quizizz, ThinkerMod) orqali tahlil qilish tezligi, fikrni asoslash ko'nikmalari ancha rivojlangan.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Bu metodlar asosida shakllangan treninglar yakunida talabalar bilimdan ko'ra, fikrlashga yo'naltirilganligini bildirgan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, mantiqiy fikrlash kompetensiyasi — bu o'qituvchining tayyor bilim emas, tafakkurga yo'naltiruvchi rolini chuqur anglashini talab qiladi. Innovatsion metodlar orqali nafaqat dars samaradorligi oshadi, balki o'qituvchi shaxsining kasbiy imiji ham o'zgaradi. Eng muhimi, bunday metodlar orqali o'qituvchi ham mantiqiy fikrlashni o'zida tarbiyalaydi. Talaba-o'qituvchi o'zini savol berishga, savol tahlil qilishga, tahlil asosida strategiya tanlashga, xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Innovatsion metodlar an'anaviy darslarda ko'proq o'qituvchiga bog'liq bo'lgan jarayonni o'quvchiga ko'chirishni ta'minlaydi. Bunda o'qituvchi rahbarlik qiladi, lekin o'quvchi fikr yuritadi. Bu demokratik, interaktiv va zamonaviy yondashuvdir. Shuningdek, kompetensiyani rivojlantirishda muntazam refleksiya, amaliy topshiriqlar, o'zaro tahlil va natija baholash asosida olib borilgan mashg'ulotlar yanada samarali bo'ladi.

Tadqiqotda aniqlanishicha, ko'p hollarda talabalar mantiqiy fikrlashni "qiyin" deb bilishadi. Lekin agar bu kompetensiya darsga integratsiyalashgan bo'lsa, har bir fan doirasida ongli ravishda tahliliy yondashuvni o'rganishadi.

XULOSA

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining mantiqiy fikrlash kompetensiyasi — bu zamonaviy ta'limning asosiy ko'nikmasidir. Uni shakllantirish uchun an'anaviy yondashuvlar yetarli emas. Innovatsion metodlar — muammoli o'qitish, refleksiya, vizual modellar, STEM yondashuvlari, raqamli vositalar orqali bu ko'nikma samarali rivojlanadi. Shunday yondashuvlar asosida o'qituvchilar o'z kasbiy salohiyatini oshiribgina qolmay, o'quvchilar fikrini mustaqillikka yo'naltirgan holda, kelajak avlodni tafakkurli shaxs sifatida tarbiyalaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения. — Москва: Педагогика, 1986. — 272 с.
2. Vigotskiy, L.S. Tafakkur va nutq. — Toshkent: O'qituvchi, 2001. — 256 b.
3. Bruner, J. The Process of Education. — Cambridge: Harvard University Press, 1977. — 140 p.
4. Abdullaeva, G.T. Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv // Pedagogik izlanishlar jurnali. — 2022. — №4. — B. 45–49.
5. Karimova, M.Z. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. — Toshkent: Ilm Ziyos, 2020. — 198 b.
6. Saatchi, M. Thinking Skills in Education. — Tehran: Virayesh, 2019. — 174 p.
7. UNESCO. Framework for 21st Century Competencies. — Paris: UNESCO, 2015. — 92 p.